

Hejtman polenského panství David Vojtěch Hayn a jeho potomci

Cílem příspěvku je představit polenské měšťany a zároveň vrchnostenské a císařské úředníky Davida Vojtěcha Hayna a Josefa Hayna, kteří působili v Polné ve 2. polovině 17. a 1. polovině 18. století a v literatuře se o nich doposud neobjevují téměř žádné zmínky. V návaznosti je pak shrnut i vývoj rodu Haynů v Polné.

David Vojtěch Hayn – důchodní a hejtman polenského panství

David Vojtěch Hayn (též Häyn, Hain, Hein) přišel do Polné z Německého Brodu. Tak to říká zápis o jeho sňatku.¹ Narodil se někdy kolem roku 1632, zda to bylo v Německém Brodu, ale nevíme. Pokud se narodil ve výše uvedeném roce, bylo mu 31 let, když se 3. července 1663 oženil s Kateřinou Chmelíkovou, vdovou po měšťanu Křížovi Chmelíkovi z Polné.² V zápisu není, bohužel, zmínka o tehdejší Davidově profesi.

David se přiženil do domu patřícímu vdově Chmelíkové. Jde o dům na rohu Viktorinovy ulice a Husova náměstí – dnes s číslem popisným 45, dříve, při očíslování domů v roce 1770, s číslem 44. Podle urbáře³ z roku 1636 byl majitelem domu Gregor Beran. Podle berní ruly,⁴ tedy v roce 1654, je majitelkou domu Kateřina Beranka, vinopalka. V dodatečných úpravách jmen vlastníků nemovitostí v urbáři pak písař B⁵ zná "vdovu Beranku" a jako další vlastník je již uveden písařem C David

¹ Portál Acta Publica MZA, matrika Polná 6785, snímek 30/218. Zápis o sňatku je poněkud neobvyklý, protože jsou v něm začernění svědci.

² Ten zemřel zřejmě v roce 1662, ale jeho úmrtí se nepodařilo dohledat. Z jednoduchého důvodu. V tomto roce se do matriky úmrtí nezapisovalo. Polenská matrika úmrtí byla založena v roce 1657. První zápis je z 24. ledna 1657, ale v tomto roce bylo zapsáno pouze 8 úmrtí. V roce 1658 je zapsáno 15 úmrtí (první 22. ledna 1658), v roce 1659 pak 12 úmrtí (první 2. ledna 1659) a v roce 1660 pouhých 7 úmrtí, první 16. února 1660 a poslední 15. března 1660. Dále v letech 1660, 1661, 1662, 1663 se nezapisovalo. Též v roce 1664, kde první zápis je až z 29. října 1664.

³ Moravský zemský archiv, fond F 188 Velkostatek Polná – Přibyslav, kniha č. 12 – původ. sign. A387 d 60 – Urbář panství z roku 1636, inv. č. 14; též edice: Janda, Martin: *Smíšená úřední kniha polensko-přibyslavského panství*. Pavel Mervart: Červený Kostelec 2017.

⁴ Beneš, František (ed.): *Berní rula – svazek 10. Kraj Čáslavský I*. Státní pedagogické nakladatelství: Praha 1953, též rukopis, resp. opis berní ruly v Národním archivu, fond Berní rula, inv. č. 867, Polná panství, karton 255, složka č. 24.

⁵ Rozlišení písařů v urbáři je převzato z edice urbáře zpracované Martinem Jandou.

Dům Haynovský – později U Černého koně

Hayn. V gruntovní knize je zmiňován jako dům Hainovský.⁶ A tak se zdá, že Kateřina Beranová je totožná s Kateřinou Chmelíkovou. Snad se po úmrtí Gregora Berana provdala za Kříže Chmelíka a opět ovdověla nebo byl Beran a Chmelík jedna osoba. Z matrik se nepodařilo zjistit, zda se Kateřině Beranové či Chmelíkové narodilo nějaké dítě, ale jak dále uvidíme, nějaké potomky z prvního či prvních manželství měla. Před rokem 1663 se ale v matrikách žádný zápis o narození Berana, Kříže ani Chmelíka nenachází.

David Vojtěch Hayn s Kateřinou měli pouze dva syny. První syn David Augustin⁷ se narodil 17. července 1664, tedy zhruba rok po sňatku. Kmotry byli polenský kaplan Matouš Václav Šíma, Štěpán Provazník a paní Alžběta Vylyšová – manželka vrchnostenského úředníka. David zemřel po roce života dne 26. srpna 1665.⁸

Druhý syn Josef Jáchym Hayn se narodil 16. března 1666.⁹ Zajímavá jsou opět jména kmotrů a svědků. Byli tři. Pan Martin Vylyš, písař

⁶ Státní okresní archiv Jihlava, fond Archiv města Polná, inv. č. 65 (st. sig. 8) – Gruntovní kniha domů (Zelená), 1641–1879, fol. 322 až 330.

⁷ Portál Acta Publica MZA, matrika Polná 6758, snímek 76/279.

⁸ Portál Acta Publica MZA, matrika Polná 6805, snímek 18/230. K polenským matrikám existují skvělé rejstříky. Zdálo se, že narození Davida Augustina není doloženo. Ukázalo se, že jeho jméno bylo omylem zapsáno jako David Fain. Rejstřík k matrikám oddaných v letech 1655 až 1845 sestavil kaplan Ignác Kunz, práci ukončil 23. 4. 1845, rejstřík k matrikám narozených a křtěných v letech 1640 až 1845 sestavil též Ignác Kunz, práci ukončil 8. 6. 1846 a jeho dílem je i rejstřík k matrikám zemřelých v letech 1657 až 1845.

⁹ Portál Acta Publica MZA, matrika Polná 6758, snímek 86/279.

důchodní (a v letech 1676 až 1685 hejtman panství), pan Hanz Jiří Schönfeld a paní Kateřina Näypaurová. Dítě pokřtil polenský děkan Jan Václav Gotthard.¹⁰

Další děti manželů v matrice nejsou doloženy. Zřejmě z toho důvodu, že Kateřina jako vdova byla starší než její manžel David Vojtěch. Pokud by se narodila kolem roku 1628, bylo jí při uzavření sňatku s Davidem Vojtěchem 35 let, při narození prvního syna Davida Augustina 36 let a při narození druhého syna Josefa 38 let. Pokud první sňatek uzavřela ve dvaceti letech, v roce 1648, mohla být v roce 1654 vdovou Gregorovou a ovdovět po druhé jako Chmelíková ve 34 letech.

David Vojtěch Hayn byl úředníkem polenského panství. Odkdy nevíme, ale když se Martin Antonín Vylyš (i Vyhliš, Vyliš) asi v roce 1676 stal hejtmanem polenského panství, převzal David jeho bývalou funkci důchodního písaře. Bylo mu v té době asi 44 let. O úzkém vztahu Davida Hayna k rodině Vylyšů svědčí i to, že když se 6. května 1675 vdala Vylyšova dcera Anna Kateřina za Jana Allegro, byl David svědkem na jejich svatbě. Anna Kateřina Allegro však velmi brzy ovdověla a o rok později 24. října 1676 si vzala za manžela obročního písaře žďárského statku, urozeného Maxmiliána de Franci. David Hayn byl opět svědkem na její svatbě.

Davidova první manželka Kateřina Haynová zemřela dvacet let po jejich sňatku. Matriční zápis o její smrti zní: „17. Maji 1683. *Pán Bůh všemohoucí k své věčné slávě povolati ráčil šlechetnou matronu paní Kateřinu Haynovou vzácně slovutného pana Davida Hayna manželku, jsouce velebnou svátostí zaopatřena, jejíž tělo v kostele Svaté panny Kateřiny v pánu Bohu odpočívá.*“¹¹

Protože Kateřina Haynová byla v roce 1680 přijata za členku literátského bratrstva, fungujícího při polenském děkanskm kostele, nacházíme zmínku o její smrti i v literátských nekrolozích: "*P. Kateřina Haynova vodnatelností dlouhý čas soužena, před Turkem, jenž v tom čase táhl na Vídeň, s chvátáním mimo všech nadálost 15. May 1683 do nebe utekla.*"¹² Zemřela zřejmě relativně mladá, podle našeho odhadu jí bylo 53 let.

Synovi Josefovi bylo při úmrtí maminky 17 let. David Vojtěch Hayn se rychle již ve stejném roce dne 3. srpna 1683 znovu žení.¹³ Bere si opět vdovu, Kateřinu, pozůstalou po měšťanovi a horníkovi Kašparovi Polínovi z Kutné Hory. V té době byl David stále důchodním písařem polenského panství. Mezi svědky svatby se objevuje purkrabí polenského

¹⁰ V rejstříku je Josef Jáchym zapsán dokonce dvakrát, jako Fein i Hein.

¹¹ Portál Acta Publica MZA, matrika Polná 6805, snímek 125/230.

¹² Městské muzeum Polná, sig. Po-19 B/1, Po-FS 6286, fol. 18.

¹³ Portál Acta Publica MZA, matrika Polná 6785, snímek 80/218.

panství Theofil Fišer¹⁴ a Matěj Formian (uváděn též Fomertian), primátor Příbyslavi. Podle mého odhadu bylo Davidovi 51 let. Nevěsta byla mladší, ale spolu žádné další děti již neměli.

Naopak v úřednické kariéře byl David úspěšný. Po smrti Martina Vylyše, který zemřel 19. října 1685,¹⁵ se stává jeho nástupcem ve funkci polenského hejtmána.

Ze života Davida Hayna můžeme zjistit ještě několik momentů. David byl štědrým podporovatelem kostelů. V roce 1686 dal na své náklady postavit boční oltář se sochou krále Davida v kostele sv. Kateřiny v Polné. I v pamětech sopotského poutního kostela Navštívení Panny Marie je o něm zmínka: „*Pan hejtman David Hayn měl za sebou sopotských peněz 46 zl. 15 kr. Z toho vydal na opravu krypty chrámu Páně 34 zl. 1 kr., zbytek 12 zl. 17 kr. odevzdal záduší. Původně se mysliło, že pan hejtman půjčil z nich 42 zl. 45 kr. záduší borovskému na zaplacení kalicha, když jim byl v kostele uloupen*“. „*Velkým dobrodincem kostela sopotského byl vrchní panství David Vojtěch Hayn. Odkázal mu gruntovních peněz na domě Pavla Fišara v Polné 95 kop 40 gr. čili 111 zl. 36 kr. 2 d.*“¹⁶

Ve funkci hejtmána panství polensko-příbyslavského setrval do roku 1691. Z nekrologů polenského literátského bratrstva se dovídáme: „*Urozený pan David Vojtěch Hayn panství polenského a příbyslavského hejtman. Tichého a pokojného života jsouce, po všechny časy to sobě zasloužil, že se o něm řícti může, že jest s oným Svatým Zachariášem v povinnostech svých, před Pánem Bohem i před lidmi bez úhony chodil, časně vládu hejtmanskou s sebe složil, aby mohl slyšeti tím spíšeji ona slova Krista Pána a jich se oučastna učiniti, Blahoslavení tiší nebo oni zemi vládnouti budou, po dlouhé vystálé nemoci usnul v Pánu 11. May 1692*“.¹⁷

Tento stručný zápis prokazuje, že ve funkci hejtmána nezemřel. O úmrtí Davida nás informuje též zápis z matriky úmrtí. Zemřel

¹⁴ Podle literátských nekrologů na fol. 24 se píše: „*P. Theofil Fischer purkrabí panství polenského. Z Holštýnský země rodilý, odpočinutí své bohda šťastně po práci své, a vystálých rozdílných služeb jak císařských, tak knížecích, našel jest v Polny, Přestoupíce v mladém věku svém k pravé a samo spasitedlné víře katolické, a také dobře zaopatřený všemi svátostmi 5. May 1691 život svůj jest dokonal*“.

¹⁵ Podle literátských nekrologů (Městské muzeum Polná, sig. Po-19 B/1, Po-FS 6286, fol. 9) se píše: „*Urozený pan Martin Antonín Vylyš J. V. K. M. z Dytrychštejna hejtman panství polenského a příbyslavského. Mimo nadálost všech s tímto světem se rozloučil, a 19. dne Octobris léta Páně 1685 na věčnost se odebral, v službách po všechnen čas života svého u vzáctných pánův trvajice k nejvzáctnějšímu a největšímu Pánu na službu věčnou se postavil*“.

¹⁶ Janáček Soběnovský, Karel: *Poutní kostel v Sopotech*. Vyd. 2002, str. 17 a 18, dostupné z http://historie.obecsobinov.cz/knihy/poutni_kostel_v_sopotech.pdf.

¹⁷ Městské muzeum Polná, sig. Po-19 B/1, Po-FS 6286, fol. 27.

v Polné 11. května 1692: „*11.dito. Pán Bůh všemohoucí k své věčné slávě povolati ráčil urozeného pana Davida Vojtěcha Hayna, někdejšího panství Polenského a Přibyslavského hejtmana, měštěnána knížecího města Polny, jsouce všema svátostma dobře zaopatřen, jehož tělo v kostele Svaté Panny Kateřiny, naproti kazatedlnici v pánu Bohu odpočívá, očekáváje veselého a radostného z mrtvých vstání. R. I. S. P. Amen.*“¹⁸ Pokud se David Vojtěch narodil kolem roku 1632, dožil se 60 let věku.

Poslední pořízení Davida Vojtěcha Hayna

Svůj testament¹⁹ sepsal David Vojtěch Hayn, měšťan a bývalý hejtman v Polné, již 2. března 1692. Stalo se tak v jeho obydlí a v přítomnosti dvou svědků Ondřeje Víta Sobotky a Samuela Kryštofa Kruma. Uvádí, že je slabého těla, ale při smyslech a s jasným rozumem.

V úvodu závěti, v souvislosti s předpokládaným pohřebním obřadem ve zdejší farní kostele, rozdělil 121 rýnských zlatých takto: za svatou mši 6 zl. r., děkanovi a kaplanovi za svatou mši 50 zl. r., kapucínům z Jihlavy za svatou mši 50 zl. r. a pánům literátského kúru 15 zl. r.

Ze své pohledávky na dvoře Pavla Fischera určuje rozdělit 285 kop grošů míšeňských a 5 denárů takto: zdejšímu farnímu kostelu Panny Marie 93 kop 40 gr. 5 d., kostelu v Sopotech 95 kop 40 gr. a kostelu sv. Kateřiny 95 kop 40 gr.

Ze své pohledávky u Žida Jacoba odkazuje špitálnímu kostelu sv. Anny 40 zl. r., a ukládá, že za tyto peníze se má brzy namalovat oltář. I ve své závěti tak David Vojtěch Hayn jako správný barokní katolík pamatoval nemalými částkami na několik kostelů, ke kterým už za svého života projevoval štědrost.

V další pasáži testamentu se dovídáme, že svůj dům, výše popsany, postoupil už za života svému synovi Josefovi, aniž by to ale bylo již zapísáno v pozemkové knize. Zajímavý je především důvod tohoto postoupení. Tím je ta skutečnost, že dům pochází od první manželky zůstavitele – Josefovy matky. Toto sdělení nám potvrzuje výše uvedenou hypotézu o předchozích manželstvích Kateřiny Chmelíkové. Naopak Josefovi zůstavitel nařídil, aby postoupil Davidově stávající manželce a své nevlastní matce Davidův nynější obytný dům včetně pozemků. Mělo jí zůstat vše, co již bylo zůstavitelem za dům zapláceno, ale měla splácet zbývající nevyplacenou cenu domu.

¹⁸ Portál Acta Publica MZA, matrika Polná 6805, snímek 194/230.

¹⁹ Moravský zemský archiv Brno, fond F 188, karton 403, inventární číslo 4226, signatura P 4 5, původní signatura spisu XXXIV 64, pozůstalostní spis hejtmana Davida Hajna.

David s odvoláním na platné právo v závěti nařídil, aby jeho současné manželce zůstala polovina jeho zbývajících pozůstalostí. A protože ji Bůh nepožehnal vlastními dědici, nebude se dále její podíl dělit. Ale protože Davidovo jmění pocházelo převážně od jeho první manželky, chce, aby se na tom podílel i jejich syn Josef. Jako odškodnění a kompenzaci mu tedy odkazuje 200 zlatých rýnských. Stejně tak 500 kop gr. míš., které mu byly zůstavitelem připsány na jeho domě ve svatební smlouvě s jeho druhou manželkou, včetně podílu na pozůstalosti po Josefově matce. Svého syna Josefa s jeho manželkou Kateřinou a svou druhou manželku – vdovu Kateřinu ustavuje dědici všeho ostatního majetku a pohledávek, po uhrazení všech dluhů a uvedených odkazů, tak aby si po dobrém stejným dílem jeho pozůstalost rozdělili, *"berouce ji za vděk, bez další hádky vyvolávající spor a nevoli, zbožně a pamětlivě jeho nebohé duše modlitbou k Bohu Všemohoucímu"*. Své malé vnučce Anně Haynové odkázal na památku stříbrný pozlacený řetízek na krk a stříbrnou pozlacenou misku o 12 lotech.²⁰

Na závěr konstatuje, že ve své závěti se podřídil právu a zvykům zdejšího města, aby byla platná a zachována její vrchnostenská ochrana. Vyhradil si, že jí může doplnit dovětkem a že ji může změnit, zmenšit, rozšířit, částečně či zcela odvolat.

Tohoto posledně vymíněného oprávnění David Vojtěch Hayn skutečně využil. Vedle závěti sepsané v němčině se dochoval i zmíněný kodex či dovětek k závěti o 14 bodech, který byl sepsán česky dne 21. března 1692 a podepsán opět svědky Ondřejem Sobotkou a Samuelem Krumem. Kodex s odkazy dává více nahlédnout do vybavení Davidovy domácnosti a také jeho domácího podnikání.

Z něj se dovídáme, že zůstavitel měl sestru Annu Marii, které odkázal hotových 40 zl. r. Z druhého, ne zcela jasného článku vyplývá, že jeho první manželka měla děti z předcházejícího či předcházejících manželství a že David měl i další sestru Dorotu. Snad můžeme tuto pasáž interpretovat tak, že jeho sestra Dorota má vrátit zapůjčených 60 zl. r. dětem po nebožce manželce.

V dalších ustanoveních odkazuje synovi Josefovi knihy německé, české a latinské, kromě latinské bible a knihy *Magister Hoffman kazatel*, které odkazuje pánům kapucínům (k tomu je vhodné zmínit, že kapucíni z jihlavského kláštera v té době vypomáhali v Polné s duchovní správou zdejšímu děkanovi). Josefovi odkazuje též právní červenou knihu, která je v držení současného hejtmána. Nejmenuje ho, ale byl to Adam František Mařák (Maršák) z Palmburku. Josefovi dále odkazuje zbraně, kordy, mužské šaty se stříbrnými knoflíky, stříbrné hodiny,

²⁰ 1 lot = 17,5 gramů – jednotka hmotnosti v Rakousku, Bavorsku i Čechách (zde též 1 lot = 16,06 gramů) – miska či šálek tedy měla 210 gramů (eventuálně 193 gramů).

které dostal od nebožtíka strýce. Josefovi se mají vydat i dvě truhly s šaty, peřiny a povlaky, které byly zřejmě v opatrování u paní Vylyšové, kromě jedné sukně, živůtku, fěrtochu a kabátu, které se mají vydat jeho sestře Anně Marii. Josefovi odkazuje konečně též kus role Na špici, jdoucí k Dobroutovu. Pan Max de Franci (další vrchnostenský úředník v Polné) má vyúčtovat svůj dluh 250 zl. r. a zbytek v hotovosti odvést, nejspíše opět Josefovi.

Další odkazy pamatují snad na Davidovy přátele či sloužící. Matoušovi Provazníkovi s manželkou za věrnou práci odpouští 22 zl. r. a 19 kr. a za jeden centnýř konopí má obdržet 5 zl. r. Asi své služebné Anice odkazuje na památku jednu hnědou krávu s teletem, která je v domě. Káče, pozůstalé po nebožtíku Bohuhradským, odkazuje krávu s jalovým, která je v Dolních Věžnicích. Starému Boubelovi se mají po sklizni vydat dvě měrice žita. Staré šaty Davida má syn Josef rozdělit sousedům a po pohřbu se má rozdělit chudým chleba napečený z šesti měřic obilí.

Další osudy Davidovy vdovy Kateřiny Barbory

Druhá Davidova manželka Kateřina Barbora se po jeho smrti provdala 16. ledna 1693 za Fridricha Františka Krachera, důchodního panskví Novoměstského. Manžela následovala do jeho působiště, tedy do Nového Města. Tam se narodili jejich dva synové Franz Anton Kracher, narozený 17. ledna 1694, a Johann Karl Kracher, narozený 26. ledna 1696. Třetí syn Fridrich Jakub Kracher se narodil již v Polné, a to 27. dubna 1698. V Polné ale také po třech měsících života 6. srpna 1698 zemřel.

I život Kateřiny Barbory Kracherové, dříve Haynové skončil velmi rychle, již 26. března 1699, necelý rok po narození posledního syna. Pokud jí bylo při sňatku s Davidem Haynem 23 let, narodila se v roce 1660, a když zemřela, bylo jí pouhých 39 let. Manželství s Haynem trvalo devět let a s Kracherem šest let.

Fridrich Kracher uzavřel v Polné 30. ledna 1702 nový sňatek s Evou Herdovou. A z tohoto vztahu se narodila ještě jedna dcera, jak dále uvidíme.

Josef Jáchym Hayn – quaestor caesareus

Druhorozený Davidův syn **Josef Jáchym Hayn** se narodil v roce 1666. Později je uváděn jako měšťan polenský, v matrice jako *dominus* a *quaestor caesareus*, tedy zřejmě císařský výběrčí daní nebo cla. O jaký šlo úřad, se zatím nepodařilo zjistit.

Ve svých dvaceti dvou letech, dne 26. července 1688, uzavřel sňatek²¹ s Kateřinou, pozůstalou vdovou po Janovi Kalašovi, někdejší hejtmanovi košetického panství. Svědky byli Jan Samek, mladší písař a radní královského města Pelhřimova, Jakub Rakovský, správce statku Myšlína hraběte z Valdštejna, Jan Musil, polesný písař polenského panství, a Jan Varhánek, měšťtín a spolu radní knížecího města Polny. Svatba se konala v kostele Panny Marie Bolestné v Kamení v dnešním pelhřimovském okrese a obřad vedl farář z Věžné P. Matěj Slanička.

Z testamentu Davida Hayna jsme se dozvěděli o směně jeho domu s domem syna Josefa. Tímto domem byl dům řečený U Bílého Koníčka, dnes číslo popisné 33, kontribuční číslo 32 (podle Nové knihy zelené, zápis N 24).

V pozemkové knize²² nacházíme tento zápis: "*Léta Páně 1700 dne 3. srpna pan Josef Hain ujal tento dum od pana Fridrich Krachera (který se k paní Kateřině, dceři nebožtíka pana Haina, jakožto tehdejší důchodní panství Novoměstského přiznal, v roce 1694 dne 17. října všechnu*

**Dům U Bílého koníčka, který patřil členům rodů Haynů a Kracherů
(později rodině Chlebečkově)**

²¹ Portál Acta Publica MZA, matrika Polná 6785, snímek 100/218.

²² Státní okresní archiv Jihlava, fond Archiv města Polná, inv. č. 65 (st. sig. 8) – Gruntovní kniha domů (Zelená), 1641–1879, fol. 212 až 220.

tu spravedlnost od Davida Krejčího co na tomto domě měl, totiž 299 kop 34 gr 3 d jako i od dědiců Matesa Svalchy 65 kop 5 gr. 3 d. s vědomím počestného magistrátu za hotové peníze skoupil), za sumu 650 kop m. na kterouž témuž panu Fridrichovi Kracherovi 50 kop závdavku položil, ostatek však, aby ročně po 6 kopách vyplácel (600 kop m.)"

My ovšem víme, že David Hayn žádnou dceru neměl a dům získala podle závěti jeho druhá žena Kateřina. Zřejmě vypadala mladě a zmátla písaře vedoucího gruntovní knihy. Fridrich Kracher nechal zapsat splátky za dům od Josefa Haina na dva syny „zrozené z nebožky“ Kateřiny Haynové, a to Františkovi 294 kop, Janovi 294 kop a zbývající částka 12 kop měla jít do Křižanova (proč, není jasné).

V roce 1701 splatil Josef Hain 6 kop, v roce 1702 byly dány na právo 3 kopy pro Františka a 3 kopy pro Jana. Dalších 15 let po dobu života Josefa nejsou zapsány žádné splátky, až v roce 1718 složila 6 kop vdova Hainová. Ale to již bylo po smrti jejího manžela. Další splátka je připsána v roce 1719. Splátky za 1718 a 1719 byly odvedeny Františkovi Kracherovi prostřednictvím pana Jana Klaubera, polenského úředníka. Pro rok 1720 je zapsána pohledávka obou bratří, ale nebyla vyplacena.

Dům Haynovský, který získal Josef závětí od svého otce, mu zřejmě k srdci nepřišl. A tak současně s koupí svého dřívějšího domu prodává tento svůj stávající dům dne 3. srpna 1700 svobodníkovi Václavovi Vrbovi Nymburskému,²³ a to za 650 zl. r. resp. 1 000 kop gr. míš. Zajímavé ovšem je, že za tento dům inkasoval 650 zl. v hotovosti.

V rozmezí 16 let, mezi roky 1689 až 1704, se v Polné Josefovi Haynovi a jeho manželce Kateřině narodilo osm dětí. Šest z nich se dožilo dospělého věku.

Podobně jako otec David, myslel i Josef na církev. V roce 1694 daroval polenskému chrámu Páně statuem (sošku) sv. Jana Nepomuckého.²⁴ Z nekrologů literátského bratrstva v Polné se dovídáme, že: „P. Josef Hayn. Jak v císařských, tak městských povinnostech přes 25 let zůstával, a jak v císařském, tak v městském úřadu trvajíce, dne 8. měsíce máje, mezi 5. a 6. hodinou ráno Anno 1717 na věčnost se odebral“.²⁵

²³ Dům po smrti Václava Vrby koupil od jeho dědiců 17. června 1725 Johann Arnošt Klauber, obroční panství za 600 zl. Od Jana Klaubera pak dům koupil 19. října 1730 radní Martin Morávek. Popsán je jako dům v rynku pod várkami, ležící vedle domu kováře Matěje Svobody na rohu u plužky jdoucí k obecnímu pivovaru. Dům koupil bez polí a luk, která byla odprodána za předchozích hospodářů za 730 zl. Dne 10. července 1760 pak přešel dům na Václava Morávka.

²⁴ *Liber memorabilium venerabilis Domini Venceslai Adalberti Czapke, A. 1680.* Překlad Karel Turecký. In: *Pamětní knihy polenských děkanů*, konvolut opisů uložených v Klubu Za historickou Polnou, s. 52.

²⁵ Městské muzeum Polná, sig. Po-19 B/1, Po-FS 6286, fol. 27.

Také v matrice úmrtí je roku 1717 stručný zápis o jeho smrti. "*Maius. 8: Mortus D: Josephus Hayn, Quaestor Caesareus, repertina morte*". Dokládá, že šlo o náhlou smrt. Josef Hayn se tak dožil pouhých 51 let.

Ke dni 11. červnu 1736 máme zápis o úmrtí Josefovy vdovy Kateřiny Hein (Hayn), s údajem o věku 80 let. To by znamenalo, že se narodila v roce 1656. I když se za Josefa vdávala už jako vdova, byla mladá, asi 23letá. Tomu spíš odpovídá datum narození 1660. Prvního potomka by pak měla v 29 letech a posledního ve 44 letech. Když její druhý manžel Josef Hayn zemřel, bylo by jí 57 let.

Děti Josefa Jáchyma Hayna

1. Anna Marie Haynová

Anna Marie Haynová se narodila 1. srpna 1689 v Polné.²⁶ Jejími kmotry byli paní Anna Krumka, urozený pan Maxmilian de Franci (ten, jemuž šel David Vojtěch Hayn v roce 1676 za svědka na jeho svatbě) a paní Judit Varhaníková. Dědeček Anny Marie David Vojtěch Hayn se dožil jejího narození a pamatoval na ni též ve své závěti, jak je výše uvedeno.

Této dcery se týká zmínka v publikaci paměti sopotského kostela (se špatným vrocením): „*V letu 1692 pan Josef Hein, měšténín polenský, s paní manželkou svou Kateřinou první dcerušku v stavu manželském splodíce, ta očima zavřenýma celé čtyři neděle, tak jakoby zarostlé měla, zůstávala, až po očišťování šestinedělí ti smutní manželé nevědouce, jak sobě pomoci, do Sopot k zázračnému obrazu Panny Marie s dceruškou svou pouť sobě učinili a pěšky tam se dobrali a hle! Rodička Boží k jejím pokorným modlitbám tak se naklonila, že druhý den ráno po té pouti dceruška na oči své jasně pohlédla a dosavad' neporušeného zraku požívá.*“²⁷

Až ve svých 46 letech, dne 15. února 1735, se Anna Marie provdala²⁸ za 48letého Františka Pořežinského. Neměli žádné potomky. František zemřel čtyři roky po sňatku, 2. dubna 1739. Anna se naopak dožila vysokého věku. Zemřela 15. dubna 1762 ve věku 73 let.

2. Jan Antonín Hayn

Jan Antonín Hayn se narodil 23. května 1693.²⁹ Kmotry byli opět urozený pan Maxmilian de Franci, Samuel Krum a paní Judit Varhaníková. Jan Antonín zemřel velmi brzo, již 5. srpna 1693.

²⁶ Portál Acta Publica MZA, matrika Polná 6758, snímek 226/279.

²⁷ Janáček Soběnovský, Karel: *Poutní kostel v Sopotech*. Vyd. 2002, s. 17, dostupné online z http://historie.obecsobinov.cz/knihy/poutni_kostel_v_sopotech.pdf.

²⁸ Portál Acta Publica MZA, matrika Polná 6786, snímek 38/270.

²⁹ Portál Acta Publica MZA, matrika Polná 6758, snímek 254/279; matrika Polná 6805 snímek 201/230.

3. Václav Tadeáš Hayn

Václav Tadeáš Hayn se narodil 27. září 1694.³⁰ Jeho kmotry byli pan Jan Bernard Stüknecht, pojezdny z Německého Brodu, urozený pan Maximilian de Franci a paní Judit Varhaníková. Václav je zmíněn v roce 1718 jako svědek na svatbě své sestry. Bylo mu 24 let. V Polné zůstal a oženil se s Alžbětou neznámého příjmení, ale neměli asi žádné potomky. Zápis o sňatku se nepodařilo najít.

Vraťme se opět k historii domu U Bílého koníčka. Pět let po smrti otce Josefa Jáchyma, 14. března 1722, kupuje Václav Tadeáš Hayn dům U Bílého koníčka od své matky a mladšího bratra Josefa, a to opět za 650 zl. r. Zavazuje se matku živit ve svém domě až do její smrti. Již rok předtím složil ve prospěch bratrů Františka a Jana Kracherů částku 4 zl.

Krátce před koupí se z předcházejícího zápisu v pozemkové knize dovídáme, že 9. března 1722 se do Polné dostavil Jakub Podjekl, měšťan a radní městyse Tišnova, a požádal na základě plné moci od bratrů Františka a Jana Kracherových ze dne 22. února 1722, aby na domě byl zapsán odkaz 100 kop gr. pro sestru obou bratrů z druhého manželství Fridricha Krachera s Evou Herdovou. Uvádí se, že oba bratři své sestře tuto částku dobrovolně a rádi přepustili, tak aby mohla s nimi ročně dostávat příslušnou splátku až do celkového splacení. Ze zápisu vyplývá, že Jakub Podjekl byl otčímem Kracherovy dcery, tedy manželem ovdovělé Evy Kracherové rozené Herdové.

Z původního dluhu zůstalo nesplaceno 572 kop gr. Na dům byly nově rozvrženy následující pohledávky:

Do Křižanova	12 kop;	zůstala nesplacena od roku 1700
Franz Kracher	230 kop;	sníženo o 50 kop
Joannes Kracher	230 kop;	sníženo o 50 kop
Sestra z 2. manželství	100 kop;	nově od nevlastních bratrů
Dědicům Hainovským	24 kop;	nový celkový podíl pro všech šest potomků Josefa Hayna
Celkem		596 kop

Do celkové ceny gruntu pak je třeba připočíst závdavek 50 kop, který zaplatil Václav Hayn, a 4 kopy, které již vyplatil Kracherům v roce 1721. Závdavkem byly uhrazeny staré dluhy.

Dne 22. dubna 1722 se v Polné opět objevil Jakub Podjekl, otčím nevlastní sestry bratrů Kracherových, a se souhlasem městské rady prodal Václavovi výše uvedenou pohledávku 100 kop gr. m. Za kolik Václav "skoupil" tento dluh, se nedovídáme, ale určitě ne za plnou výši.

³⁰ Portál Acta Publica MZA, matrika Polná 6758, snímek 263/279.

Můžeme předpokládat, že to nebylo odlišné od podobné transakce ze 3. dubna 1737, kdy Václav skoupil pohledávku 100 gr. m. za 30 zl. od Jana Krachera. Od roku 1723 dalších 14 let splácel Václav ročně 4 kopy bratrům Kracherovým. Starší bratr František umírá zřejmě v roce 1736 a mladší Jan v roce 1739. Do městské knihy se tato informace dostává až 15. března 1741. Nesplaceno Kracherům tehdy zůstalo 288 kop gr. Ani jeden z bratrů neměl potomky a nenašel se ani jiný dědic. Městská rada proto odpustila Václavovi splátku 100 kop gr., s tím, že pokud se nějaký dědic po Kracherových přihlásí, bude dluh obnoven a on bude povinen jej splácat. Václav pak za 180 kop gr. zajistil sloužení mši za spásu duší bratrů Kracherových a 8 kop bylo přiřčeno Janovi Kunovi, který se zřejmě nějakým způsobem staral o Jana Krachera, pokud byl v Polné.

Až v roce 1737 se v pozemkové knize objevuje zápis o rozdělení dědického podílu sourozenců Haynovských ve výši 24 kop gr. m. Doplňuje a potvrzuje naše znalosti o nich získaných z matrik:

<i>Anně Pořežinský patří</i>	4 kopy gr. m.
<i>Rozině Měřinský</i>	4 kopy gr. m.
<i>po p. Kateřině Doubkový</i>	4 kopy gr. m.
<i>p. Magdaleně Mišákovy</i>	4 kopy gr. m.
<i>p. Josefovi Haynovi</i>	4 kopy gr. m.
<i>pak držiteli gruntu Václ. Haynovi též</i>	4 kopy gr. m.
<i>Činí těch</i>	24 kopy gr. m.

V tomto roce pět sourozenců stále žije. Kateřina je mrtvá, ale má dědice. V tomto roce též Václav skoupil podíl své sestry Anny. Ta byla právě dva roky vdaná.

Od roku 1741 do roku 1752 se již z městské knihy žádné informace nedovídáme. Až v roce 1753 a poté i 1754 potvrzuje městská rada, že se konaly ony mše za zemřelé bratry Krachery a v tomto roce nebo počátkem roku 1755 umírá i Václav Hayn. Dožil se tak 60 či 61 let věku.

Václav se angažoval i ve správě města, ale jiné podrobnosti z jeho života neznáme. Po jeho smrti jeho dům skončil v dražbě. V ní uspěl soukeník Jakub Sobotka a podle pozemkové knihy mu 29. srpna 1755 dům prodává magistrát města za 1 130 zl. Je jisté, že Václav neměl žádné potomky, protože žádný podíl na domě jim není připsan, což potvrzuje skutečnost, že ani v matrice nebyly žádné zápisy o jejich narození nalezeny. Po Václavovi ale zůstala řada dluhů. Ty se zavázal uhradit kupující Sobotka. Mezi nimi zůstává pouze jediný dědický podíl, který se týká dědiců po Petrovi Měřinském, manželovi Eufrosiny Hayn, o které hovoříme v následujícím textu. Z původních 4 kop gr. m. se stávají 4 zl. a 40 krejcarů.

4. Eufrosina Magdalena Hayn³¹

Eufrosina Magdalena Hayn se narodila 11. února 1696. Kmotry byli urozená paní Magdalena Zuzana Stüknechtová z Německého Brodu, jistá Czolbreyterowa, pan Jan Varhaník a paní Johanna Otilie de Franci, druhá manželka Maxmiliana de Franci. Dítě křtil kaplan Pavel Mignon.

Při úmrtí otce Josefa bylo Eufrosině Magdaleně 21 let. Necelý rok poté, dne 31. ledna 1718, se jako dvaadvacetiletá provdala³² v Polné za Petra Měřinského, syna Tomáše Měřinského. Svědkem na její svatbě byl bratr Václav Hayn (psáno Hein) a Antonín Longer.

Její manžel Petr Měřinský se narodil 27. června 1687.³³ V zápise o jeho narození je však jeho otec uveden jako Tomáš Souczek. Zřejmě šlo o přezdívkou. O tom, že Tomáš Souček je Tomášem Měřinským, svědčí shoda jmen kmotrů a svědků při narození všech jeho dětí. U všech ostatních dětí je jako otec uveden vždy Tomáš Měřinský:

Jméno	Rok	Kmotr	Kmotr/ svědek	Svědci	Křtil
Alžběta	1681			P. Marie Krumová, Kateřina panská mlynářka	P. děkan
František	1684		P. Lukáš Čejka	P. Marie Krumová, Kateřina panská mlynářka	P. Jan Spilka
Sofie	1686	P. Anna Hulczmanová		P. Kateřina mlynářka	P. Spilka
Petr	1687	P. Jan Hulczman		P. Kateřina mlynářka	P. kaplan
Kateřina	1690	P. Anna Hulczmanová		P. Kateřina mlynářka	P. kaplan
Marie	1694	P. Anna Hulczmanová		P. Kateřina stará mlynářka	P. děkan

Petr s Eufrosinou měli nejméně sedm dětí, ale pro nás jsou významné dvě dcery: Alžběta Měřinská narozená 13. listopadu 1718 v Polné a Ludmila Měřinská narozená 2. září 1720.

Alžběta se provdala³⁴ 9. února 1740 za Aleše Šimánka. Jejich dcera Johanna Šimánková, po prvním manželovi Budínská, uzavřela 10. února 1773 sňatek s Janem Klusáčkem, tím, který přišel do Polné z Přibyslavi (narozený 15. května 1747). Jeho syn Jan (2) Klusáček se oženil s v roce 1808 s Antonii Grossovou a jejich syn Jan (3) Klusáček narozený v roce

³¹ Portál Acta Publica MZA, matrika Polná 6758, snímek 273/279.

³² Portál Acta Publica MZA, matrika Polná 6759, snímek 487/527.

³³ Portál Acta Publica MZA, matrika Polná 6758, snímek 210/279. Podle zápisu o úmrtí se měl narodit v roce 1684, ale to se narodil jeho bratr.

³⁴ Portál Acta Publica MZA, matrika Polná 6786, snímek 65/270.

1827 v roce 1866 uzavřel druhý sňatek s Ludmilou Köhlerovou, dcerou Karla Köhlera a Josefy Winklerové.

Ludmila Měřínská byla o dva roky mladší než Alžběta. Tři roky po ní se v roce 1743 provdala za soukeníka Floriána Fukátka. Jejich dcera Terezie Fukátková si vzala Jakuba Vladyku v roce 1779 a jejich dcera Marie Vladyková v roce 1813 Petra Winklera. Jejich dcera Josefa Winklerová uzavřela 13. května 1839 sňatek s Karlem Köhlerem, postřihačem, jehož otec Kristián pocházel z Hannau³⁵ a jeho maminka Alžběta Voß z Monschau.³⁶ Jejich dcera Ludmila Köhlerová si vzala v roce 1866 Jana (3) Klusáčka. A tak Eufrosina Haynová provdaná Měřínská, vnučka Davida Hayna a dcera Josef Hayna, je praprababičkou autorova pradědečka Jana (3) Klusáčka i prapraprababičkou jeho manželky Ludmily Köhlerové. V této linii je o jednu generaci více. Je to hezký důkaz tzv. úbytku předků.

Petr Měřínský zemřel 17. července 1742 ve věku 55 let. Nejmladším dětem bylo 12 a 14 let, a není tedy vyloučeno, že se Eufrosina opět provdala. Bylo jí 46 let. Zápis o sňatku se však nepodařilo najít. Také zápis o jejím úmrtí v polenských matrikách zřejmě chybí. Jak je výše uvedeno, v roce 1737 jí byl potvrzen nárok na dědictví po otci. V roce 1755 již byla nejspíš mrtvá, protože při prodeji rodného domu je podíl na domu přiznán dědicům po Petrovi Měřínském. Kdyby byla živa, byla by jako věřitel uvedena ona samotná.

5. Kateřina Barbara Hayn

Kateřina Barbara Hayn se narodila 2. května 1697. Kmotry dítěte byli paní Ludmila Joepseriusová (Jöpserová), pan Maxmilian de Franci, paní Judit Varhaníková. Z pozemkové knihy se dovídáme, že se provdala za jistého Doubka a v roce 1737 již byla mrtvá.

³⁵ Hanau je město v německé spolkové zemi Hesensko. Leží v zemském okrese Main-Kinzig ve vládním obvodu Darmstadt, přibližně 25 km východně od Frankfurtu nad Mohanem, největšího města spolkové země. Město leží na soutoku řek Kinzig a Mohan. Město bylo součástí historického státu Hesenska-Kasselska a stalo se součástí Pruska. V současné době je Hanau šestým největším městem Hesenska a jedním z deseti regionálních center.

³⁶ Monschau (francouzsky: *Montjoie*, valonsky: *Mondjoye*) je letovisko, které se nachází v okrese Cáchy, Severní Porýní-Vestfálsko. Na kopci nad městem je zámek, jehož historie sahá až do 13. století. První zmínka o Monschau je z roku 1198. V roce 1795 Francouzi z něj udělali hlavní město kantonu v departementu Roer. V roce 1815 se tato oblast stala součástí Království Pruska. V roce 1918 Vilém II., německý císař, změnil název na Monschau.

6. Marie Magdalena Hayn

Marie Magdalena Hayn se narodila 14. července 1699. Jejími kmotry byli paní Zuzana Stüknechtová z Německého Brodu, Václav Waisenthal a paní Anna Raušerová. Marie se ve věku 22 let, dne 23. listopadu 1721, provdala za vdovce Melichara Mišáka z Vilímova.

7. Josef Tadeáš Hayn

Josef Tadeáš Hayn se narodil 9. února 1701. Kmotry dítěte byli urozený pan Ferdinand Helmcrix, komisař, urozený pan Maxmilian de Franci, a paní Dorota Kořínková, purkrabka. Dítě křtil P. Andreas, augustinián. Polenské matriky neznají sňatek Josefa Tadeáše ani narození jeho dětí, a tak je pravděpodobné, že se neoženil. Zemřel v Polné ve věku 52 let dne 19. srpna 1753.

8. Johanna Monika Hayn

Johanna Monika Hayn se narodila 11. dubna 1704 a zemřela již následující rok 3. ledna 1705. Jejími kmotry byli urozená paní Magdalena Stüknechtová, pan Ondřej Raušer, hamerský písař, a paní Rosalie Dorota Kořínková, purkrabka.

Smyslem této studie bylo poodhalit život jednoho z hejtmanů polensko-přibyslavského panství a přispět tak bližšímu poznání té doby. Doby zhruba druhé poloviny 17. století a 1. poloviny 18. století, doby vlády Leopolda I. (1657–1705) a jeho dvou synů Josefa a Karla (1705–1740), doby, která nebyla tak temná, jak máme zafixováno v našich hlavách, ovlivnění historiky období národního osvícení, první republiky i komunistického režimu. Ze střípků informací, které se podaří odkrýt v archivech, vidíme, že starosti lidí a jejich vzájemné vztahy se nijak zásadně neliší od doby nynější. Hejtman panství byl jeho nejvyšším úředníkem, ale současně sdílel běžný život ostatních obyvatel města. Vidíme fungující administrativu města i jeho kulturní život odehrávající se v literátských bratrstvech. David využil majetku své první manželky a svého vzdělání k získání nejvyššího postavení, které v podmínkách „knížecího města“ mohl dosáhnout. Jeho syn Josef navázal na jeho úspěšnou kariéru a udržel společenské postavení rodiny na obdobné úrovni. Zemřel však náhle v relativně mladém věku. Měl osm dětí, z nichž se šest dožilo dospělosti, ale jeho dva synové již postavení dědečka ani otce nedosáhli. A především, nepodařilo se jim založit rodiny a mít potomky, a tak jméno Hayn či Hein z polenských matrik rychle zmizelo, tak jako se v minulosti náhle objevilo.

kontakt na autora: jiri@klusacek.cz

Polní hospodářství na polensko-přibyslavském panství

(pokračování)

Roku 1758 mělo panství nedostatek ovsa. Hejtman Jan Kašpar Khautz dojel z Polné do Čáslavi ke krajskému úřadu, kde dostal ke koupi 60 korců ovsa po 2 zl., kdežto jinde stál korec 4 zl. V roce 1761 bylo na polenském velkostatku zaseto 1800 korců ovsa. Selo se tentokrát řidčeji než jiná léta, kdy se na téže ploše vyselo na 2000 korců. Tento způsob se osvědčil v Jaroměřicích, a byl proto použit i u nás, neboť se přišlo k názoru, že přílišné vyhazování zrna všude se nedoporučuje. Nedovídáme se však, zda se tento způsob setí ukázal prospěšným.

Mnoho-li se před pronájmem u dvorů osívalo a čím, podává nám zprávu soupis vrchnostenských pozemků z roku 1782 s údajem, kolik polí zůstávalo úhorem pro pastvu a kolik bylo odděleno šafářem na zelí, směsku a jetel, za předpokladu, že se osívalo každý rok přibližně stejně.

při dvoru	na zimu oseto		na léto obděláno		zůstalo úho- rem a použito pro pastvu		šafářům určeno
	mír	achtlů	mír	achtlů	mír	achtlů	mír
Polenském	234	4	333	-	234	-	48
Konzbulovském	54	2	83	6	39	-	12
Přibyslavském	74	2	240	-	325	6	25
Keřkovském	166	2	349	2	403	-	30
Dolním	138	-	331	4	422	7	31
Horním	105	3	331	-	190	-	30
Jitkovském	106	7	282	-	399	-	30
Hájeckém	51	5	188	2	285	2	10
Oudoleňském	39	2	160	-	29	6	8
Krucemburském	101	6	282	4	175	4	30
Ranském	69	5	268	-	100	6	30
Račinském	55	4	248	5	95	-	25
Pekelském	63	-	146	-	162	-	25
Sázavském	104	-	157	7	243	4	25
Ronovském	140	4	253	-	272	-	30
Celkem	1504	6	3654	6	3377	3	389

K odhadu, mnoho-li se z míry pole sklídilo, slouží sdělení, kolik bylo v letech 1765, 1766 a 1767 při dvoře jitkovském a oudoleňském zaseto a jaká zde byla v těch letech sklizeň:¹

- roku 1765 se v Jitkově zaselo 106 mír a 1 achtl žita a sklídilo se 56 kop 10 snopů, zaselo se 58 mír, 5 achtlů a 1 1/2 mírky ječmene a sklídilo se 44 kop 40 snopů a zaselo se 124 mír, 4 achtle a 1 mírka ovsu a sklídilo se 50 kop 23 snopů. V Oudoleni se toho roku zaselo 31 mír, 1 achtl a 2 mírky žita a sklídilo se 18 kop a 32 snopů, zaselo se 7 měřic a 4 achtle ječmene a sklídilo se 3 kopy 31 snopů, a zaselo se 113 mír 1 achtl ovsu a sklídilo se 42 kop 35 snopů.
- roku 1766 se v Jitkově zaselo 154 mír 7 achtlů žita a sklídilo se 112 kop 9 snopů, zaselo se 44 mír 4 achtle ječmene a sklídilo se 26 kop 38 snopů a zaselo se 235 mír ovsu a sklídilo se 79 kop 58 snopů, v Oudoleni se tohoto roku zaselo 56 mír 2 achtle 1 mírka žita a sklídilo se 28 kop 19 snopů, zaselo se 7 mír 7 achtlů ječmene a sklídily se 4 kopy snopů a zaselo se 97 mír 4 achtle ovsu a sklídilo se 41 kop 17 snopů.
- roku 1767 se v Jitkově zaselo 177 mír 5 achtlů žita a sklídilo se 111 kop 34 snopů, zaselo se 41 mír 6 achtlů žita a sklídilo se 31 kop 20 snopů, zaselo se 176 mír 2 achtle ovsu a sklídilo se 66 kop 7 snopů, v Oudoleni se toho roku zaselo 55 mír 6 achtlů 2 mírky žita a sklídilo se 28 kop 15 snopů, ječmen se nezasel vůbec a ovsu se zaselo 94 mír 3 achtle a sklídilo se 26 kop 16 snopů.

V dalším sdělení je uvedeno, jak se hospodařilo **senem a otavou**, získanou nejen z luk, ale i z lesních pasek. Roku 1781 se u polenského velkého dvora sklídilo 86 1/2 dvojspřežních fůr sena a 63 fůr otavy, u Konzbulovského dvora 10 fůr sena a 2 fůry otavy. U Přibyslavského dvora činila sklizeň sena toho roku 30 fůr a 15 fůr otavy, u Keřkovského dvora 68 fůr sena a 47 fůr otavy, u Dolního dvora 54 fůr sena a 30 fůr otavy, u Horního dvora 24 fůr a 8 dalších povozů sena a 7 fůr otavy, u Jitkovského dvora 22 fůr sena a 8 fůr otavy, u Hájeckého dvora 11 fůr sena a otava žádná. Při Kohoutovském dvoru bylo sklizeno vše nájemcem Růžičkou. U Krucemburského dvora činila sklizeň 61 fůr sena a 10 fůr otavy, u Ranského 152 fůr sena a 91 fůr otavy, u Račinského 18 1/2 fůry sena a 3 fůry otavy, u Pekelského 25 fůr sena a 10 fůr otavy, u Sá-zavského 35 fůr sena a 15 fůr otavy, u Ronovského 59 fůr sena a 29 fůr otavy a konečně z pasek u Slavětína, Račina, Bílku a dalších míst celkově 47 fůr sena a 8 fůr otavy. Veškerá sklizeň sena a otavy svezaná do dvorů obnášela ten rok 712 1/2 fůry sena a 338 fůr otavy. Z toho se vydalo

¹ Plošné jednotky platné v této době v Rakousku: míra = 1918,214 m², achtl či achtle = 1/8 míry, mírka = 1/16 míry.

na deputát vrchnostenským úředníkům a zřízcům: panu vrchnímu 16 fůr sena, důchodnímu 8 fůr, purkrabímu 8 fůr, polenskému a borovskému obročnímu po 8 fůrách, lesmistrovi 12 fůr, výběřčímu kontribuce 8 fůr, myslivcům v Dobroutově, Borové, Račíně a na Ransku po 2 fůrách, hospodářskému pojezdnému 4 fůry a ronovskému penzionovanému myslivci 1 fůru sena. Po jedné fůře sena dostávali jako deputát polenský porybný, polenský zámecký dráb a dvorecký, dále přibyslavský a ranský dráb a také pohodní (rasové) v Polné a Borové. Diauský mlynář dostával 1 fůru sena podle uzavřené smlouvy, pekelský mlynář 2 fůry, pachtýři vinopalen v Polné a Borové po 4 fůrách sena a po 4 fůrách otavy. Dobytku ve dvorech bylo dáno z úrody sena a otavy:

dvůr	krav a jalovic	fůr sena	fůr otavy	ovčín	kusů bahnic	fůr sena	fůr otavy
Polná	45	16 1/2	18	Polná	555	29	15
Konzbulovský	18	11	3	Keřkov	500	28	21
Přibyslavský	32	17	10	Dolní dvůr	506	18	14
Keřkovský	44	17	14	Ronov	568	25	14
Dolní	44	27	20	Sázava	406	21	10
Horní	31	12	17	Horní dvůr	400	30	10
Oudoleň	37	19	10	Jitkov	400	30	15
Jitkov	39	22	14	Hájek	400	25	14
Hájek	50	23	8	Krucemburk	400	29	8
Krucemburk	43	32	4	celkem	4135	235	121
Ransko	48	30	8	pro tažné voly	kusů	fůr sena	fůr otavy
Račín	34	21 1/2	3	Polná	4	2	2
Pekelský	30	16	10	Ronov	4	1	2
Sázavský	29	15	11	Račín	6	4	1
Ronovský	46	26	16	Hájek	6	4	1
Přibyslavský pro odsta- vená telata	28	33	17	Jitkov	4	1	2
celkem	598	338	181	Oudoleň	2	1	1
				Krucemburk	4	1	2
				Ransko	2	1	1
				celkem	32	15	12

Přehled zároveň poskytuje představu, kolik se roku 1781 v panských dvorech a ovčíněch chovalo hovězího a skopového dobytka.

Pro koně hostů docházejících k různým slavnostem a při jiných příležitostech bylo v Polné, Přibyslavi, ve Velké Losenici, Sopotech a v Borové uchováváno v zásobě celkem 10 fůr sena a 6 fůr otavy.

Rokem 1783 odbočilo panské polní hospodářství na cestu úplně odchýlnou od dosavadního směru. Toho roku **pronajala vrchnost pozemky svých dvorů** poddaným z řad drobných zemědělců (tzv. familiantům) za podmínek uvedených při jednotlivých vesnicích, kupř. Keřkov, Poříč, Ronov, Račín, Stříbrné Hory apod. Pole pronajímala se licitálně (prostřednictvím dražby) skupině zájemců, z nichž jeden byl hlavním nájemníkem, který vrchnosti ručil za správné plnění převzatých závazků, zejména peněžitých. Nájemní smlouva se časem měnila podle panujících hospodářských poměrů. Zejména nenacházíme ve smlouvách z pozdějších let zmínky o ovcích a předaném dobytku. Pole se pronajímala na tři roky. Nájemce byl zavázán v té době najatá pole aspoň jednou dostatečně pohnojit. Nařízeno bylo na každou dolnorakouskou míru výsevu dovézt nejméně osmnáct dvouspřežních, dobře naložených vozů, každý s pěti centnýři hnoje. Než byl hnůj zaoráván, musel nájemce pohnojení pole hlásit ředitelství statků. Ředitelství vyslalo úředníka nebo zřízence, aby pohnojené pole zhlédl. Shledal-li úředník vše správným, bylo splnění povinnosti poznamenáno v rejstříku. Kdyby nájemce pole nepohnožil, nebo pohnojení zapomněl ohlásit, byl po uplynutí nájmu povinen za každou nepohnojenou či neohlášenou míru výsevu složit na odškodněnou do knížecí sýpky tři dolnorakouské míry žita dobrého druhu. Ručil za to svou kaucí i veškerým svým jměním. Pohnojení pole se nájemci potvrdzovalo do zvláštní, k tomu účelu vydané knížky; jak již bylo připomenuto, nezapsané pohnojení se považovalo za nevykonané. Kdo vyvezl méně hnoje, než bylo na míru pole stanoveno, platil za každou scházející fůru vrchnosti 2 zl. vídeňské měny jako odškodné. Familiantům bylo v nájemních smlouvách zakázáno sít na panská pole lněné semeno.

Nájemní činže pozůstávala zčásti v penězích, zčásti v zrně. Peněžitá činže se odváděla v rakouské měně, tj. v c. k. stříbrných zlatých, kterých bylo z 1 libry čistého stříbra raženo 45 kusů.

Úroční zrní, které nájemci odváděli vrchnosti z titulu nájemného, bylo obvyčejně špatné jakosti a sestávalo z různých druhů. Dalo se prodat jenom za laciný peníz. V pozdějších nájemních smlouvách proto vrchnost stanovila podmínku, že hospodářský panský úřad může od nájemce požadovat místo zrní peníze, a to dle celoročního průměru obilních cen na trzích ve Žďáře, Německém Brodě a v Třebíči. Tržní ceny zasílal vrchnímu úřadu německobrodský trhový protokolista, který za to dostával jistý celoroční honorář. Obnášel v prvních letech 3 zl., od roku 1849 pak 5 zl. Ceny na žďárském trhu dovídal se panský úřad od tamější správy panství.

Poněvadž panská pole se pronajímala v době, kdy opět započaly pracovat ranské železárny, činila a zaručovala si vrchnost právo na

vápenný kámen, kamenné uhlí nebo všelijaké jiné horní rudy, nalezené a objevené v hloubi pronajatých pozemků.

Pro příklad lze uvést, že roku 1812 byly pronajaty grunty hájeckého dvora proti ročnímu „sypání zrní“ – odvodu části vypěstovaného obilí nájemcem. Z lepších polí odváděli nájemci z každé rakouské míry po 2 mírkách žita a ovsu, z horších polí po 1 mírce žita a ovsu. Toto zrní měli v čase sv. Martina vlastními potahy odvézt na panskou sýpku v Jitkově nebo v Horním dvoře. Žádalo se, aby zrno bylo dobré a řádně vyčištěné, jinak je panský úřad nepřijal a vyměřil podle běžných cen re-luici (náhradu) v penězích.

S pronajímáním polí familiantům byla vrchnost záhy nespokojena. Své nájemní závazky konala správně pouze třetina pachtýřů. Ostatní museli být stále upomínáni, varováni a u mnohých bylo nutno dluhy soudně vymáhat. Byli to zejména chalupníci z Ranska, Krucemburku, Hájku, Bílku, Střížova, Nové Vsi a Sobiňova, kteří byli mimo nahodilé nádenické práce živi pouze z výtěžku najatých panských pozemků a při svých skromných životních poměrech neohlíželi se mnoho na své závazky k bohaté vrchnosti. Zámožnější domkáři, majíce své vlastní pozemky, zdržovali se nájmu pozemků vlastních. Vrchnost proto horlivě podporovala vznik nových domků a osad nablízku svých dvorů, chtěíc tak rozmnožit počet zájemců o nájem panských polí.

Jak se nájemné těžko scházelo, svědčí několik zde uvedených čísel: roku 1845 dlužili nájemníci vrchnosti 4272 zl. 57 ³/₄ kr., příštího roku 3749 zl. 44 kr., roku 1847 pak 13.236 zl. 45 kr. Z těchto dluhů bylo splaceno roku 1848 pouze: 47 zl. 6 ¹/₄ kr. dluhu z roku 1845, 85 zl. 53 ³/₄ kr. dluhu z roku 1846 a 2375 zl. 11 ¹/₂ kr. dluhu z roku 1847.

Byly ještě jiné příčiny, pro které se pronájem dvorských pozemků nedoporučoval. Bývalá hospodářská stavení za doby nájmu, nejsouc používána a opravována, schátrala tolik, že někde na jejich opravu nebylo ani pomyšlení. Z bývalého Krucemburského dvora byly roku 1805 jen zbytky zdí a dvorní prostranství bylo zoráno; roku 1834 byla lokalita bývalého dvora prodána na stavební místa. Vznikly zde domky čp. 173, 174 a 175. Aby se ušetřilo na stavebních opravách, které by vyžadovaly ohromnou sumu, čímž by výnos z polního hospodářství velmi byl zatížen, navrhoval inspektor panství Ondřej Karel Hitschmann, aby se některé dvory s pozemky a budovami odprodaly. Získaná kupní cena by mohla jako uložený kapitál knížecímu důchodu vynášet stálý roční příjem vedle zákupní činže, 26denní naturální roboty a dále vymíněné 5% změnebné.² Odpadly by veškeré náklady na opravy. K prodeji byly

² Změnebné či laudemium představovalo smluvní závazek zaplatit vrchnosti poplatek při každé další změně vlastnictví nemovitosti, kterou kupec od vrchnosti

navrhovány dvory Konzbulovský, Přibyslavský, Oudoleňský, Ranský, Kohoutovský, Krucemburský, Pekelský v Sázavě a Jitkovský. Cenu všech těchto dvorů odhadli na 111.256 zl. Cenu Přibyslavského dvora určili dle následujícího schématu: dvůr zaujímal 514 1/2 míry orných polí ceněných po 30 zl. (15.435 zl.), 84 1/2 míry luk po 30 zl. (2535 zl.), 60 1/2 mír pastvin po 6 zl. (363 zl.) a 1/2 míry zahrady po 50 zl. (25 zl.), celkem tedy 18.358 zl. V té sumě nebyla obsažena cena za budovu, která by se, jako u ostatních dvorů, musela před prodejem rozdělit a opatřit malými byty.

K odprodeji pozemků zmíněných dvorů se uváděly následující důvody:

- rozmnožení se obyvatelstva na polenském panství vyžaduje, aby mu část pozemků byla přenechána, nemá-li zde nastat nouze o potravu.
- pozemky jsou vesměs příliš vzdáleny od sídla úřadu v Polné a úředníci nemohou je prohlédnout v potřebný čas.
- rozlehlost dvorských pozemků není velká a půda špatná. Dvory nemají ani dostatek potažní roboty. Před pronajmutím byly obdělávány vlastními volskými potahy, což by nyní bylo příliš nákladné.
- větší díl těchto dvorů má nedostatek luk. Dříve byly zásobovány senem a otavou z lesních lučin, které však v době pronájmu byly zalesněny. Toliko Ranský dvůr měl 362 mír luk, ze kterých při prodeji dvora hodlali 280 mír podržet pro panství. Kohoutovský a Krucemburský dvůr neměly pastvin vůbec; zde chovaný dobytek se dříve pásával v panských lesích, což nyní už není možné. Přibyslavský dvůr má pouze 60 mír pastvin, a to vesměs skalnatých. Hovězí dobytek zde o sv. Janu nenalezne pastvy a musel by se v létě krmit ve stáji. Ponechat tuto pastvinu ovčím pak nedovolí přibyslavští obyvatelé. Ale i kdyby k tomu svolili, stejně by bylo možno na tak hubené pastvině chovat jenom nepatrný počet ovcí. Užitek z nich by pohltilo vydržování ovčáka. Oudoleňský dvůr měl jen 4 míry pastvin, Ranský dvůr 21 mír, Jitkovský 45 mír, které by nepostačovaly uživit větší počet ovcí. Sázavský dvůr měl sice 183 mír pastvin, které se ale rozkládaly největším dílem na hornatém návrší nazvaném Rosičský kopec, které by se spíš hodilo pro lesní kulturu než pro pastvu.
- v podobném stavu jako zřícený dvůr Krucemburský nalézaly se budovy dvora Kohoutovského, jehož stodola se před několika lety úplně zhroutila. Kdyby vrchnost pomýšlela tyto reality ponechat nadále v dočasném nájmu, musela by všechny budovy s velkým nákladem opravit a udržovat. U Konzbulovského dvora přicházelo mimo

odkoupil. Možnost sjednání laudemia byla v Čechách zrušena císařskými patenty z 7. 9. 1848 a 4. 3. 1849.

to v úvahu, že by se musel vystavět úplně znova, což by vyžadovalo náklad 5215 zl. Prodejem dvora by se tento kapitál ušetřil, získala by se kupní cena za budovu a dosavadní roční nájem 550 zl. Vše to splynulo by čisté do knížecího důchodu, poněvadž by odpadl náklad na opravy. Za budovu utržila by se slušná suma, kdyby byli k licitaci připuštěni Židé. Tito bydlí stěsnáni ve své obci, a jsou proto nuceni hledat příbytky v křesťanské části města. V rozlehlé budově dvorské našlo by 6 až 7 rodin útulku. Zemská správa by byla nucena v tom Židy podporovat, neboť židovské město nepřipouští žádného rozšíření a jiná stavební místa se nablízku nenacházejí. Židům by se tato budova hodila, neboť stojí blízko. Kdyby byl návrh na odprodej schválen, náleželo by vrchnímu úřadu, aby zakročil u krajského úřadu a zde se dotázal, zda by Židé ku koupi této dominikální reality bez porušení stávajících zemských zákonů ohledně Židů byli připuštěni. I kdyby to dovoleno nebylo, najde se dost křesťanských rodin, které by budovu tu koupily a dobře zaplatily.

- Račinský dvůr nutno převzít do vlastních rukou, poněvadž pachtýři mají mnoho příležitostí brát dříví z vrchnostenských lesů, pást v nich dobytek, hrabat stlaní apod. Robota z Velké Losenice postačí k vykonávání potřebných prací ve dvoře.
- pokud se týká navrhovaného prodeje Přibyslavského dvora, padalo by na váhu, že neměl vydatných pastvin pro ovce, jejichž mrva by se mohla použít jako hnojivo, neboť pouhým hnojem hovězího dobytka nebylo možné zdejší polní hospodářství podpořit. Mimo to jsou všechna pole položena na výšinách, jsou splachována přívaly deště a vývoz hnojiva je na ně znesnadněn. Poněvadž vrchnost hodlala podržet Ronovský, Keřkovský a Dolní dvůr ve vlastní režii, musela by pole u Přibyslavského dvora být obdělávána z větší části najatými dělníky, což by bylo příliš nákladné a pohltilo by celý výnos dvora. Navrhovatelé ujišťovali, že prodej dvora se lehce uskuteční, poněvadž se v této krajině nalézají dosti četní zámožní zájemci o koupi. V té souvislosti mohlo dokonce dojít ke zničení valné části přibyslavského zámku: inspektor Hitschmann a vrchní Kašpar Tureček navrhovali za příčinou umenšení nákladu na udržování budov, aby se snesl zadní, renesanční čtverhran přibyslavského zámku. Při novém ohledání se však shledalo, že odstranění solidního zdiva by stálo mnoho námahy a nákladu. Dále bylo shledáno, že krovy jsou stále dobré a že je pouze třeba nové pokrytí a změny střechy. Bylo proto ustanoveno, že se tento trakt zámku má ponechat a jen prostřední část zcela odklidit. Potřeba místnosti pro panské kanceláře a úředníky, jež by polenský zámek mohl poskytnout jen po nákladné přestavbě, uchránila nakonec i tuto část.

Bylo vzpomenuto, že vrchnost zamýšlela některé v pachtu se nacházející dvory převzít opět do vlastní správy. Za času, kdy obilí bylo laciné, byl pronájem pro ni výhodou; když na počátku 19. století obilí podražilo³ a vrchnost byla pro deputát úředníkům a zřízencům nucena obilí kupovat nebo jej nahrazovat v penězích, shledala, že pronájem je ke škodě. Pro vzetí do vlastní správy přicházely v úvahu dvory Dolní, Horní a Ronovský, a to z důvodu, že u těchto dvorů byla půda na celém panství nejlepší, a že měly značnou rozlohu orných polí, dobré louky a pastviny, kde bylo možné chovat velký počet hovězího a ovčího dobytka. Tyto dvory mohly být navíc opatřeny dostatečnou potažní a ruční robotou. Hitschmann a Tureček odhadovali, že vlastní obilí při stoupajících cenách vynese vrchnosti slušný příjem, větší než fixovaný obilní úrok z pronajatých pozemků. Potřebný ječmen do panských pivovarů se pak vyrobí z větší části doma a nemusí se za drahé peníze kupovat odjinud. Ani počet úředníků nebude zapotřebí zvýšit.

Při převzetí dvorů do vlastní správy navrhovali inspektor a vrchní, aby část pozemků byla přece jen ponechána domkářům. Od Dolního dvora, který měl rozlohu 777 dolnorakouských mír, aby si panství podrželo 630 mír, rovněž tolik od dvora Ronovského, který čítal 666 mír, a od Horního dvora podrželo by se 600 mír a zbylých 33 mír ponechalo by se pachtýřům v dočasném šestiletém nájmu. To proto, že jinak by tito domkáři, kterým v minulých letech nájmu vrchnost dovolila vystavět si své chalupy, přišli o veškerou obživu, což by vedlo k nutnému poškozování panských polností. Pronajmutím menší části pozemků domkářům odejme se jim k takovému škodlivému počínání oprávněná omluva a každý jejich přečin v tom směru bude možno přísně a dle zásluhy potrestat.

Při zmenšeném počtu rolí bude možno každého roku řádně pohnojit jejich třetí díl, a tím zvýšit jejich úrodnost. Je totiž známo, že ve zdejší hornaté krajině zimní osivo bez řádného pohnojení neprospívá a že pole, která je pro nedostatek mrvy nutno osít ovsem, vydají zrna špatné jakosti a tak skrovný výnos, který často nekryje ani výlohy spojené se zasetím.

Návrhy Hitschmannovy a Turečkovy byly vrchností přijaty, aspoň zčásti. Polenský velký dvůr, Keřkovský, Dolní, Horní a Ronovský převzalo panství do vlastní správy. Náklad na opatření nového dvorského zařízení byl nicméně dost značný. Uvádím jej toliko u Dolního dvora.

³ V měsíci květnu 1808 stála míra pšenice 10 zl. 30 kr., míra žita 5 zl. 30 kr., ječmene 5 zl. 30 kr., ovsa 3 zl. 45 kr., hrachu 9 zl., čočky 9 zl. 30 kr., prosa 16 zl., 1 libra hovězího masa stála 17 kr., telecího 12 kr., vepřového 17 kr. 2 d.

Pro tento dvůr s výsevem 630 mír vyžadovalo se 40 kusů dojných krav po 50 zl., 6 kusů tříletých jalovic po 40 zl., 2 býci po 80 zl., 700 ovcí po 10 zl. K přezimování tohoto dobytka a k získání potřebné mrvy bylo žádoucí pro 48 kusů hovězího dobytka po 1 1/2 kopě dlouhé slámy (72 kop), po 1 1/2 kopě krátké slámy (též 72 kop), na 100 kusů ovcí 6 kop dlouhé a 12 kop krátké slámy (celkem 270 kop slámy). Pachtýři by se uvolili dodávat *in natura* 45 kop, muselo by se tudíž opatřit 225 kop slámy. Počítá-li se jeden druh oproti druhému průměrně po 9 zl., činil by náklad v penězích 2025 zl. K setí bylo zapotřebí 200 mír žita po 6 zl., 80 mír ječmene po 4 zl., 140 mír ovsa po 2 zl. a 2 1/2 centu jetelového semene po 40 zl., na inventární drobnosti jako na řetězy, lopaty, zámky apod. počítalo se 200 zl. Celkový náklad na zařízení dvora byl vypočten na 13.525 zl. Od toho je nutno odečíst 500 kusů ovcí, které převzali při počátku nájmu pachtýři a byli povinni odvést tyto ovce zpět vrchnosti v kusech nebo v penězích.

Ze dvorů navržených k prodeji byl už roku 1800 prodán Pekelský dvůr za 3000 zl. a v roce 1801 dvůr v Hájku za 2089 zl. 34 3/4 kr. Vrchní Kašpar Tureček poukazoval na nepoměr mezi obnosem za ně utrženým a jejich skutečnou cenou. U obou dvorů se nalézalo 733 mír 3 achtle orných polí po 30 zl. (= 22.001 zl. 15 kr.), 269 mír 6 achtlů luk po 30 zl. (= 8092 zl. 30 kr.), 103 mír pastvin po 6 zl. (= 618 zl.). Budovy by při mírném ocenění stály 2000 zl., takže skutečná hodnota obou dvorů měla podle Turečka činit celých 32.711 zl. 45 kr. Při utržené kupní ceně pouze 5089 zl. 34 3/4 kr. za oba dvory se tak jevila ztráta 27.622 zl. 10 1/4 kr.

Prodaný dvůr v Hájku převzala vrchnost roku 1806 zpět. Jak známo, koupil jej roku 1801 do emfiteutického nájmu Josef Musil, nájemce panské vinopalny v Borové, za 2089 zl. 34 kr. a roční emfiteutický úrok 381 zl. 22 kr. 1 denár. Nový majitel, ani jeho syn Josef, nemínili si však dvůr podržet. Hledali pro něj kupce. Vrchnost měla v kupní smlouvě vyhrazeno předkupní právo. Toho také použila bez odporu, neboť prodej této části Dietrichsteinského rodinného fideikomisu nebyl dosud fideikomisními úřady schválen. Vrchnost převzala dvůr od Musila zpět za 8400 zl.

Zdá se, že správou dvorů ve vlastní režii vrchnost nedocílila slibovaných úspěchů. V pozdější době nalézáme panské pozemky opět pronajaté, jednak drobným pachtýřům, jednak ekonomům, kteří měli najato několik dvorů. Nájemné za míru zemědělské půdy bylo ale nepatrné. Vrchnosti z polí velký příjem neplynul. Hlavním pramenem příjmů bylo a zůstalo hospodářství lesní.